

Usnesení pléna Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 1957, sp. zn. Plz 2/57

Číslo: 55/1957

Právní věta:

Postup soudu při zkoumání příslušnosti podle §§ 54 - 56 o. s. ř.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 05.04.1957

Spisová značka: Plz 2/57

Číslo rozhodnutí: 55

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Příslušnost

Předpisy:

Druh: Stanoviska

Sbírkový text rozhodnutí:

Jednou z příčin zdlouhavého vyřizování věcí na soudě jsou spory o příslušnost. Poněvadž ne všichni soudci používají a vykládají ustanovení občanského soudního řádu o zkoumání příslušnosti podle jejich pravého smyslu a účelu, dochází k bezdůvodnému nebo i nepřipustnému odmítání příslušnosti vlastní a postupování věci soudu jinému. To má za následek nejen podávání stížností, ale i záporné spory o příslušnost, o nichž musí rozhodovat krajský soud nebo i nejvyšší soud a v poslední době i časté podněty k zakročení stížnosti pro porušení zákona. Tím vším se způsobují průtahy v řízení, vznikají zbytečné náklady účastníkům a soudy jsou zatěžovány neužitečnou agendou.

Aby se těmito nežádoucím důsledkům v nejvyšší možné míře čelilo, vydává plenum nejvyššího soudu podle § 26 zák. č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů, tyto směrnice pro používání a výklad ustanovení §§ 54 až 56 o. s. ř.

Úprava zkoumání soudní příslušnosti obsažená v ustanovení §§ 54 až 56 o. s. ř. se řídí dvěma hledisky. Má jednak zajistit účastníkovu právo na projednání a vyřízení věci před soudem podle zákona příslušným, na druhé straně však i zabránit tomu, aby účastník nemohl oddalovat rozhodnutí o věci samé bezdůvodnými námitkami nepřislušnosti soudu. Tato snaha je ve shodě s jednou z vedoucích zásad občanského soudního řádu, která je vyjádřena v ustanovení § 1 o. s. ř., požadavkem zajištění rychlé a účinné ochrany práv a zájmů tam uvedených. Požadavek co nejrychlejšího skončení věci a hospodárnosti řízení jako hlavní důvod zákonem zvolené úpravy je opětovně zdůrazňován i v důvodové zprávě k §§ 54 až 56 o. s. ř.

1. Časová mez zkoumání příslušnosti.

Možnost, zkoumání příslušnosti je zákonem omezena. Časová mez, po kterou soud je oprávněn a ovšem i povinen svou příslušnost zkoumat, je různá podle toho, zda toto zkoumání se děje bez námítky jiného účastníka než navrhovatele či k námitce takového účastníka.

a. Zkoumání příslušnosti z moci úřední:

V tomto případě končí se oprávnění soudu zkoumat svou příslušnost okamžikem, kdy začal jednat ve věci samé (§ 54 odst. 1, § 55 odst. 2 o. s. ř.). Tím třeba rozumět takový procesní úkon soudu, kterým se již uskutečňuje vlastní projednávání věci samé. Takovými procesními úkony nejsou především úkony, které se týkají pouze zjištění některé procesní podmínky. Nespadají sem dále úkony soudu, kterými se provádí toliko technická příprava pro jednání ve věci samé, jako nařízení ústního jednání nebo provádění úkonů technického rázu, které slouží k přípravě ústního jednání (§ 62 o. s. ř.), na př. předvolání svědků, výzva k předložení listinných dokladů a pod. Je tedy soud oprávněn vyvodit důsledky podle § 56 o. s. ř., jestliže si povšiml okolností odůvodňujících jeho nepřislušnost a příslušnost soudu jiného sice teprve po tom, co nařídil ústní jednání, ale ještě před tím, nežli skutečně počal jednat ve věci samé. Jednat ve věci samé počne soud zpravidla tím, že předseda senátu (soudce jediný) vyzve při ústním jednání navrhovatele, aby ústně přednesl návrh na zahájení řízení (žalobu), nebo sám sdělí obsah tohoto návrhu (žaloby), aniž přitom uvede na přetřes otázku příslušnosti dovolaného soudu nebo otázku jiné procesní podmínky. Ve věcech, v nichž se podle zákona rozhoduje bez ústního jednání a ve věcech zahajovaných podle zákona z povinnosti úřední, počal soud jednat ve věci samé zpravidla tím, že zahájil šetření o skutečnostech rozhodných pro věcné rozhodnutí. Jednat ve věci samé počal soud i v případě, kdy předseda senátu dal provést k přípravě rozhodnutí ve věci samé jednotlivé důkazy dožádaným soudem podle § 95 odst. 2 o. s. ř. nebo uložil účastníkům podle § 62 odst. 2 věta druhá o. s. ř., aby se vyjádřili za účelem přípravy ústního jednání písemně nebo ústně do protokolu k věci samé.

Jestliže soud začal jednat ve věci samé přesto, že odpůrce (žalovaný) se k ústnímu jednání nedostavil, ač byl řádně předvolán (§ 77 o. s. ř.), nemůže se již zabývat z moci úřední otázkou své příslušnosti. Bylo-li však ústní jednání, k němuž se účastník nedostavil, odročeno, a nebyla přednesena žaloba, nepočal soud jednat ve věci samé. V případě, že žalovaný nebyl řádně předvolán, nesměl soud začít jednat ve věci samé, neboť by porušil ustanovení § 59 věta druhá o. s. ř., po případě § 62 odst. 1 o. s. ř. Jestliže však to přesto učinil a ve věci samé začal jednat, aniž se zabýval otázkou své nepřislušnosti, nemůže se již bez námítky účastníka prohlásit nepřislušným při dalším ústním jednání, k němuž účastníka teprve řádně předvolal. Porušením cit. zák. ustanovení nemůže se totiž prodloužit doba, k níž ke zkoumání příslušnosti z moci úřední je soud oprávněn. Jestliže žalovaný zmeškal ústní jednání, při němž soud již jednal ve věci samé, a žalovanému pak bylo povoleno navrácení v předešlý stav, nemůže se soud již z moci úřední zabývat otázkou příslušnosti. Navrácení v předešlý stav slouží pouze omeškalému účastníkovi a nemůže ho být využíváno k tomu, aby soud doháněl úkon, který měl učinit do doby zákonem stanovené.

Jestliže nastal v řízení podle hlavy jedenácté části druhé o. s. ř. klid při prvním ústním jednání proto, že se účastníci nedostavili, nebo že navrhli klid před tím, nežli soud počal jednat ve věci samé, může se soud přirozeně zabývat v dalším průběhu řízení jsou nepřislušností i z moci úřední do té doby, nežli počne jednat ve věci samé.

V případech vyřízení žaloby vydáním platebního rozkazu podle § 425 o. s. ř. bylo již v rozhodnutí nejvyššího soudu z 12. března 1954 č. Cz 61/54 (uveřejněném pod č. 73/1954 Sbírky rozhodnutí čs. soudů) řečeno, že soud, který vydal platební rozkaz, začal jednat ve věci samé, stal se tak příslušným a nemůže bez včasné námítky svou příslušnost již zkoumat. To platí i v případech, kdy platební rozkaz nemohl být doručen a je třeba jej doručit podle nově uvedené adresy v obvodě jiného lidového

soudu. Soud nemůže zrušit z úřední povinnosti vydaný platební rozkaz, neboť je jím vázán; ten se ruší jen podáním záporu. K porušení zákona dochází i tehdy, když soud postoupil po zrušení platebního rozkazu věc jinému soudu bez toho, že by se byl výslovně (usnesením) prohlásil nepřislušným.

b. Zkoumání příslušnosti k námitce účastníka:

Oprávnění jiného účastníka nežli navrhovatele (tento sám je s námitkou nepřislušnosti vůbec vyloučen) je zákonem časově omezeno tak, že účastník může namítat nepřislušnost toliko při prvním procesním úkonu, který mu přísluší, a to dříve nežli se pustí do jednání ve věci samé. Prvním procesním úkonem, který účastníku přísluší, není však na př. podání, kterým ještě před ústním jednáním reaguje na žalobu, neboť jeho povinnost vyjádřit se k žalobě nastává až při ústním jednání, pokud mu ovšem nebylo podle § 62 odst. 2 věta druhá o. s. ř. uloženo, aby se vyjádřil už před tím k věci samé písemně nebo ústně do protokolu za účelem přípravy ústního jednání. Není tedy v takovém případě vyloučen s námitkou nepřislušnosti, kterou přednesl až při ústním jednání, ovšem za další podmínky, že tak učinil dříve nežli se pustil do jednání ve věci samé. prvním procesním úkonem žalovaného ve smyslu § 55 odst. 1 o. s. ř. není ani odpor proti platebnímu rozkazu, jak bylo podrobně vyloženo v rozhodnutí nejvyššího soudu Ndc 393/55 uveřejněném pod č. 73/1955 Sbírky rozhodnutí čs. soudů. Námitka nepřislušnosti je tedy podána včas, byla-li učiněna při prvním ústním jednání v řízení podle hlavy XI., do něhož v důsledku odporu bylo řízení převedeno, ovšem opět dříve nežli se tam žalovaný pustil do jednání ve věci samé. Zmeškal-li účastník svůj první procesní úkon, který mu přísluší, je s námitkou nepřislušnosti vyloučen. Bylo-li mu povoleno navrácení v předešlý stav, je jeho námitka nepřislušnosti vznesena včas jen tehdy, byla-li takto zmeškaná námitka obsažena již v návrhu na navrácení v předešlý stav (§ 86 odst. 2 o. s. ř.).

Do jednání ve věci samé se pustil účastník, jestliže ve svém přednesu při prvním procesním úkonu, který mu přísluší, reaguje pouze na skutkové okolnosti významné pro rozhodnutí ve věci samé, nikoli i na takové okolnosti, které se týkají příslušnosti nebo existence jiné procesní podmínky. Přitom ovšem je třeba považovat za procesní úkon celé účastníkově písemné podání, takže včasnosti námity nevádí, že snad je v písemném podání uvedena až na konci.

K zachování včasnosti námity je třeba, aby byla odůvodněna. Účastník je s námitkou nepřislušnosti vyloučen, jestliže námitku neodůvodní dříve, nežli se pustil do jednání ve věci samé přesto, že byl vyzván, aby své podání, jímž nepřislušnost uplatňuje, doplnil odůvodněním (§ 45 o. s. ř.) nebo přesto, že byl v tomto smyslu poučen při ústně vznesené námitce. Nevyhoví-li účastník výzvě k doplnění podání, jímž uplatňuje nepřislušnost, soud námity nepřislušnosti odmítne.

Jestliže v řízení nastal klid při prvním ústním jednání proto, že účastníci nepřišli, nebo že navrhli klid předtím, nežli se účastník rozdílý od navrhovatele pustil do jednání ve věci samé, může tento účastník namítat nepřislušnost ještě v dalším průběhu řízení, ovšem jen pokud se tam nepustil do jednání ve věci samé.

Je třeba ještě dodat, že ať již soud zkoumá svou příslušnost z úřední povinnosti či k námitce účastníka, je rozhodný stav v době zahájení řízení (§ 14 o. s. ř.), jímž je podle § 41 o. s. ř. den, kdy návrh na zahájení k soudu došel, je-li k zahájení návrhu třeba. V případech, kdy se řízení zahajuje z úřední povinnosti, rozhoduje doba prvního procesního úkonu, který soud vykonal.

2. Účinky vázanosti soudu, jemuž byla věc postoupena

Jen v časových mezích uvedených pod I. může se soud zabývat ať z moci úřední či k námitce účastníka otázkou příslušnosti. Činí-li tak mimo tento rámec, ocitá se v rozporu s jasným zákonným předpisem, využívaje začasť toho, že soud, jemuž byla věc z důvodu příslušnosti postoupena, je tím

podle ustanovení § 56 odst. 1 o. s. ř. vázán. Účelem citovaného ustanovení je zamezit neužitečným sporům o příslušnost. Proto nelze rozlišovat mezi případy, kdy k postoupení věci došlo při zachování formálních zákonných předpokladů a těmi, kdy se tak stalo s porušením zákona v ustanovení § 56 odst. 1 o. s. ř. a omezovat účinky tohoto ustanovení toliko na případy na prvním místě uvedené. Proto také nelze z dosahu ustanovení § 56 odst. 1 o. s. ř. vyjmout ani případy, kde předpoklady pro určení nepřislušnosti, z nichž postupující soud vycházel, byly – jak se třeba až později ukázalo – nesprávné. Výjimku lze připustit jen v případech zřejmého omylu postupujícího soudu, na př. v tom směru, že obec podle níž postupující soud příslušnost určoval, leží v obvodu jiného soudu nežli toho, jemuž věc postoupil. Tu se návrh zjedná opravou této zřejmé nesprávnosti podle §§ 159 a 170 o. s. ř.

Účinky vázanosti soudu, jemuž byla věc postoupena, nastávají za různých předpokladů podle toho, zda k postoupení došlo bez slyšení jiného účastníka než navrhovatel, či po slyšení tohoto účastníka. Slyšením rozumí se jakékoli jeho vyjádření k této otázce, ať ústní či písemné. Předmětem slyšení musí ovšem být otázka příslušnosti soudu, jemuž má být věc postoupena. Proto nelze považovat za slyšení žalovaného ve smyslu § 56 odst. 1 o. s. ř. na př. jeho tvrzení v odporu proti platebnímu rozkazu, že soud, který platební rozkaz vydal, není příslušný; nejde tu totiž o jeho vyjádření k otázce příslušnosti jiného soudu. Přitom ovšem není třeba, aby slyšený účastník se vyjádřil o určitém soudu jako příslušném. Stačí, že v jeho vyjádření má soud podklad pro posouzení, který soud je příslušný. V prvním případě, t. j. došlo-li k vyslovení nepřislušnosti bez slyšení jiného účastníka než navrhovatele, se vyžaduje právní moc usnesení o nepřislušnosti, v druhém případě nastupují účinky vázanosti ihned, t. j. jakmile bylo usnesení vydáno. V souladu s tím je v tomto druhém případě podle § 192 písm. c) o. s. ř. vyloučena stížnost proti usnesení, jímž byla věc postoupena pro nepřislušnost. Toto usnesení tvoří celek s usnesením o nepřislušnosti, jež ovšem proto také nelze napadat stížností. Usnesení to je třeba účastníkům doručit podle § 167 odst. 3 o. s. ř.

Poněvadž v případě, kdy byla vyslovena nepřislušnost soudu bez slyšení jiného účastníka než navrhovatele, se usnesení o postoupení stává pro druhý soud závazným teprve po právní moci, musí být doručeno všem účastníkům, neboť ti mají proti němu opravný prostředek (§ 192 písm. c) o. s. ř. a contr.; § 167 odst. 2 o. s. ř.; o případ § 167 odst. 4 o. s. ř. tu nejde). Je tedy nesprávné, jestliže soud postoupí věc na podkladě usnesení, které doručil jen žalobci, protože žalobu nebylo možno žalovanému doručit, ježto se přestěhoval do obvodu jiného soudu. Je třeba zdůraznit, že na věci nemění nic ani to, že snad žalobce sám navrhl postoupení jinému soudu, neboť takový návrh není pro soud závazný.

Tím, že zákon omezuje opravné prostředky v otázce příslušnosti a že za určitých předpokladů stanoví závaznost rozhodnutí o příslušnosti i pro jiný soud než ten, který je vydal, zvyšuje se odpovědnost soudu rozhodujícího o příslušnosti. Proto je nutno, aby soud nejen bezpodmínečně dbal toho, zda se může ještě přípustně zabývat svou nepřislušností, nýbrž i pečlivě zjišťoval, zda soud, jemuž hodlá věc postoupit, je skutečně příslušný. Podkladem mu budou nejen údaje navrhovatelovy, nýbrž i okolnosti, které si vyšetří i z moci úřední, jakmile mu vzniknou pochybnosti o správnosti údajů navrhovatelových nebo údajů jiných účastníků. Jen tak soud splní povinnost, která je obecně uložena v ustanovení § 1 odst. 2, § 59 o. s. ř.